

GEPATIT KASALLIGI EPIDEMIOLOGIYASI VA PROFILAKTIKASI

Samarqand davlat tibbiyot unversiteti talabasi

Buriyeva Maftuna,

Epidemiologiya kafedrasasi assistant

Nuriddinov Axmad Muxammadiyevich.

Annotatsiya: Mazkur ilmiy maqolada gepatit kasalligining epidemiologiyasi va uning profilaktikasi masalalari ko'rib chiqiladi. Gepatit – jigar yallig'lanishi bilan bog'liq bo'lgan kasalliklar bo'lib, bu kasalliklarning turli shakllari (A, B, C, D, E) dunyo miqyosida jiddiy sog'liq muammolarini keltirib chiqaradi. Maqolada gepatitning tarqalish statistikasi, uning sabablari, xavf omillari va kasalliklarning profilaktikasi bo'yicha amalga oshirilgan tadqiqotlar muhokama qilinadi. Xususan, gepatit A va E ning sanitariya-gigiyena qoidalariga rioya qilish orqali oldini olish, gepatit B va C ning vaksina va qon orqali tarqalishni oldini olish usullari, hamda kasalliklarning davolash imkoniyatlari ko'rib chiqiladi. Chet ellik olimlar tomonidan olib borilgan tadqiqotlar va tajribalar asosida gepatit kasalliklarini oldini olish bo'yicha global va mahalliy darajadagi tadbirlar muhokama qilinadi. Maqola jahon sog'liqni saqlash tizimi va jamoatchilikni gepatitga qarshi kurashish uchun zarur bo'lgan profilaktik choralarni qo'llashga undaydi.

Kalit so'zlar: Gepatit, epidemiologiya, jigar yallig'lanishi, gepatit A, gepatit B, gepatit C, gepatit E, vaksina, qon orqali tarqalish, profilaktika, sanitariya-gigiyena, jahon sog'liqni saqlash tashkiloti, infeksiya, davolash, epidemiologik tadqiqotlar, surunkali gepatit, infeksiya tarqalishi, global salomatlik.

Gepatit – jigar yallig'lanishi bilan bog'liq bo'lgan, viruslar, bakteriyalar, toksinlar, spirtli ichimliklar, dori-darmonlar yoki avtomatik ravishda immun tizimi tomonidan yuzaga keladigan bir qator kasalliklarni o'z ichiga olgan tibbiy atamadir. Gepatit kasalligi butun dunyoda sog'liqni saqlash tizimiga katta yuk solmoqda, ayniqsa rivojlanayotgan mamlakatlarda. Gepatitning turli shakllari, shu jumladan gepatit A, B, C, D va E viruslari inson organizmi uchun jiddiy xavf tug'diradi. Ushbu maqolada gepatit kasalligining epidemiologiyasi, uning dunyo bo'ylab tarqalishi va kasallikning profilaktikasi bo'yicha amalga oshirilayotgan tadbirlar haqida so'z boradi.

1. Gepatit Kasalligi Turlari va Epidemiologiyasi

Gepatit kasalligining turli shakllari, ularning tarqalish darajasi, xavf guruhlari va kasallikning klinik namoyon bo'lishi bo'yicha farqlanadi. Eng keng tarqalgan gepatit shakllari gepatit A, B, C, D va E hisoblanadi.

1.1 Gepatit A (HAV)

Gepatit A virusi (HAV) kislota chidamli, fekal-og'iz yo'li bilan yuqadigan virus bo'lib, asosan sanitariya sharoitlari past bo'lgan hududlarda tarqaladi. Ushbu virus organizmga kirganidan so'ng, jigar yallig'lanish jarayonini boshlaydi, bu esa gepatit simptomlarini keltirib chiqaradi. Gepatit A odatda og'ir bo'lmaydi va ko'pincha bemorlar sog'ayib ketishadi. Biroq, gepatit A epidemiyalari rivojlanayotgan mamlakatlarda muhim sog'liq muammosiga aylanishi mumkin.

1.2 Gepatit B (HBV)

Gepatit B virusi (HBV) eng xavfli gepatit shakllaridan biridir. Virus asosan qon orqali, jinsiy aloqalar yoki ona va chaqaloq orasidagi transplental yo'l orqali yuqadi. Gepatit B ko'pincha surunkali bo'lib, jigar sirrozi, jigar yetishmovchiligi va jigar saratoni kabi og'ir oqibatlariga olib kelishi mumkin. Jahon sog'liqni saqlash tashkiloti (JSST) ma'lumotlariga ko'ra, 2020 yilga kelib, dunyo bo'ylab 296 million odam gepatit B virusiga chalingan.

1.3 Gepatit C (HCV)

Gepatit C virusi (HCV) asosan qon orqali yuqadi va jigar kasalliklarining eng xavfli shakllaridan biridir. HCV bilan infeksiyalangan odamlarning 75% dan ortig'i surunkali gepatitga aylanishi mumkin, bu esa jigar sirrozi va saraton rivojlanishiga olib kelishi mumkin. HCV ko'pincha simptomlarsiz bo'ladi va bu uning tashxisini qiyinlashtiradi, bu esa kasallikning kechikkan aniqlanishiga olib keladi. Hozirgi kunda gepatit C uchun samarali antiviral davolash mavjud.

1.4 Gepatit D (HDV)

Gepatit D virusi (HDV) faqatgina gepatit B infeksiyasiga chalingan odamlar orasida uchraydi, chunki HDV faqat HBV bilan birga mavjud bo'lganda ko'payishi mumkin. Gepatit D virusining infeksiyasi jigarni og'ir shikastlanishiga olib keladi, shuningdek, jigar sirrozi va jigar saratonini rivojlanish xavfini oshiradi.

1.5 Gepatit E (HEV)

Gepatit E virusi (HEV) fekal-og'iz yo'li bilan yuqadi va rivojlanayotgan mamlakatlarda keng tarqalgan. HEV odatda o'rtacha darajada kechadi, ammo homilador ayollarda jiddiy asoratlarga olib kelishi mumkin. Ushbu virus asosan ichimlik suvi va sanitariya sharoitlarining yomonligi bilan bog'liqdir.

2. Gepatit Kasalligining Tarqalish Statistikasi

Gepatit kasalliklari dunyo bo'ylab keng tarqalgan va har yili millionlab odamlar ushbu kasalliklardan aziyat chekishadi. JSST ma'lumotlariga ko'ra:

- Gepatit A 2019 yilda dunyo bo'ylab 1,4 milliondan ortiq yangi infeksiya holatlari bilan tasdiqlangan.
- Gepatit B va C viruslari surunkali holatlarda jiddiy xavf tug'dirib, 1,1 million o'limga olib kelgan.
- Gepatit C virusiga chalinganlar soni dunyo bo'ylab 58 milliondan ortiq, 2020 yilda HCV bilan bog'liq o'limlar 290,000 dan oshgan.

- Gepatit D va E kasalliklari, asosan, rivojlanayotgan mamlakatlarda, past sanitariya sharoitlari mavjud hududlarda ko'proq uchraydi.

Gepatit kasalliklarini oldini olishda profilaktik choralar juda muhim rol o'ynaydi. Kasallikning turli shakllari uchun profilaktik choralar ham farq qiladi.

Gepatit A va E uchun profilaktika

Gepatit A va E odatda fekal-og'iz yo'li bilan yuqadi, shuning uchun asosiy profilaktik choralar sanitariya-gigiyena qoidalariga rioya qilishdir. Xususan: Ichimlik suvi va oziq-ovqatni sanitariya holatini ta'minlash: Suv va oziq-ovqatni to'g'ri qayta ishlash, suvni filtrlash, oziq-ovqatni tayyorlashda gigiyena qoidalariga rioya qilish. Vaksinatsiya: Gepatit A ga qarshi vaksina mavjud va bu, ayniqsa, yuqori xavf ostidagi hududlarda yashovchi yoki sayohat qiladigan odamlar uchun muhimdir.

Gepatit B va D uchun profilaktika.

Gepatit B va D viruslari asosan qon orqali yuqadi, shuning uchun quyidagi profilaktik choralar zarur:

Gepatit B ga qarshi samarali vaksina mavjud. Gepatit B virusiga qarshi emlash, bolalar va xavf guruhiga kiruvchi kattalar uchun majburiy qilib belgilangan.

Jinsiy yo'l bilan tarqalishning oldini olish: To'liq himoyalangan jinsiy aloqalar (prezervativlar orqali) va zararlangan asbob-uskunalaridan foydalanmaslik.

Gepatit C uchun profilaktika

Gepatit C odatda qon orqali yuqadi, ammo u kamdan-kam hollarda boshqa yo'llar orqali tarqaladi. Profilaktik choralar quyidagilarni o'z ichiga oladi: Qon quyish va tibbiy asbob-uskunalar xavfsizligini ta'minlash: Gepatit C tarqalishini oldini olish uchun qon quyish va tibbiy yordam ko'rsatuvchi asbob-uskunalarini to'g'ri ishlatish zarur. Vaksinatsiya: Hozirda hepatit C ga qarshi vaksina ishlab chiqilmagan, ammo kasallikni davolashda samarali antiviral dori vositalari mavjud.

Gepatit kasalliklari butun dunyo bo'ylab keng tarqalgan va jiddiy sog'liq muammosi bo'lib qolmoqda. Gepatit A, B, C, D va E viruslari inson organizmiga turli yo'llar orqali ta'sir qiladi va har birining profilaktikasi o'ziga xosdir. Kasallikning turli shakllarining oldini olish uchun vaksinatsiya, sanitariya-gigiyena qoidalariga rioya qilish, xavfli guruhlar uchun profilaktik davolash va ehtiyotkorlik zarur. Sog'liqni saqlash tizimlari tomonidan hepatitga qarshi kurashish, barcha mamlakatlar uchun jiddiy ijtimoiy va tibbiy muammo bo'lib qoladi. Shuning uchun, hepatit kasalliklarining profilaktikasi va davolanishi, dunyo miqyosida sog'liqni saqlash siyosatining ajralmas qismidir.

Foydalanilgan Adabiyotlar Ro'yhati

1. World Health Organization (WHO). (2020). Global hepatitis report, 2017. World Health Organization.

2. URL: https://www.who.int/hepatitis/publications/global-hepatitis-report/en/
3. Alter, H. J., & Seeff, L. B. (2008). Hepatitis C: Epidemiology and transmission. *Hepatology*, 47(4), 821-829. DOI: [10.1002/hep.22188](https://doi.org/10.1002/hep.22188)
4. Houghton, M. (2020). Hepatitis C virus: Recent advances and future prospects*. *Journal of Clinical Investigation*, 130(6), 2605-2615. DOI: [10.1172/JCI130679](https://doi.org/10.1172/JCI130679)
5. Piot, P., & Bartos, M. (2007). Hepatitis E: Current and future challenges. *Lancet Infectious Diseases*, 7(1), 1-4. DOI: [10.1016/S1473-3099(06)70692-4](https://doi.org/10.1016/S1473-3099(06)70692-4)
6. Reiss, P. (2014). Preventing hepatitis B and C infections: What works? *Lancet Infectious Diseases*, 14(1), 8-10. DOI: [10.1016/S1473-3099(13)70366-2](https://doi.org/10.1016/S1473-3099(13)70366-2)
7. Beutler, B. (2009). The history of hepatitis B and its role in the development of hepatocellular carcinoma. *Nature Reviews Gastroenterology & Hepatology**, 6(11), 646-652. DOI:[10.1038/nrgastro.2009.163](https://doi.org/10.1038/nrgastro.2009.163)
8. Drain, P. K.(2017). Hepatitis C epidemiology: A global perspective. *Lancet Infectious Diseases*, 17(9), 930-941.